Numărul este completat prin recenzii și cronica științifică — prezintă interes îndeosebi relatarea privind al doilea colocviu consacrat lui Ludovit Stur — contribuind astfel la o cunoaștere cît mai exactă a activității istoricilor din Slovacia.

V. *Cristian*

VIRGIL VĂTĂȘEANU: *Istoria artei europene*, vol. I. *Epoca Medie*, Editura didactică și pedagogică,București, 1967, 680 p.

Primul volum al *Istoriei artei europene* reprezintă o sinteză a unui material vast, o aprofundare în special a acelui material legat de ambianța artistică a sud-estului Europei, care a influențat adînc dezvoltarea artei românești.

Autorul, prof. de istorie a artelor la Universitatea Babeș-Bolyai Cluj, prezintă o istorie a artei în termen restrîns, cuprinzînd arheologia feudală și istoria artei feudale, apoi perioada capitalistă și socialistă.

Prezentarea este făcută cronologic în cele IV capitole, fenomenul artistic fiind strîns legat de dezvoltarea istorică.

Formarea concepțiilor religioase creștine și răspîndirea lor aduce cu sine și dezvoltarea unei arte legată de teologia creștină, care neagă existența reală a lumii, cu o orientare stilistică nouă care se inspiră masiv din moștenirea și tradiția antică. Biserica își arogă dreptul conducerii activității culturale, construind monumente necesare cultului, iar pentru sculptură și pictură elaborînd o întreagă tematică.

Se subliniază covîrșitoarea influență orientală de unde sînt preluate cele mai ieftine și practice sisteme de construcții.

În perioada de trecere spre feudalism, cînd situația politică a Europei s-a schimbat, în răsărit, în ambianța bizantină înflorește o artă legată de tradiția antică, dar cu pronunțate tendințe spre abstractizare și schematizare. Constatăm o evoluție în rezolvarea problemelor de construcție, iar în Europa centrală și apuseană observăm o evoluție cu o fizionomie specifică în care elementul german joacă rol preponderent sub conducerea bisericii.

În secolele X—XIII arta europeană va îmbrăca aspecte și ritm de dezvoltare diferite cu toată uniformizarea relațiilor de producție. Unul din factorii care contribuie este și separarea între cele două principale centre creștine **Roma și Bizanț prin marea schismă din 1054.**

Apar astfel două principale variante artistice: răsăriteană, condusă de *biserica ortodoxă, și apuseană, condusă de biserica catolică.*

În ambianța ortodoxă, arta bizantină joacă rol preponderent, dezvoltîndu-se o arhitectură bisericească concretizată în cîteva tipuri de construcție.

Stilistic apar însă două școli, cea monahală cu tendințe de abstractizare și cea constantinapolitană sau a palatului, naturalistă, inspirată după vechi miniaturi cu modele antice.

Și în ambianța catolică se fac progrese însemnate. Apar soluții proprii de rezolvare a problemelor tehnice. Se constituie un stil nou, romanicul, care cu tot caracterul prevalent religios reflectă însă și aspirațiile de orizont mai larg ale populației orășenești, care înclina spre realism.

Pentru țările române, dezvoltarea relațiilor feudale duce la apariția manifestărilor artistice corespunzătoare, evoluția artistică datorîndu-se în primul rînd tradiției locale, dar și influențelor din Peninsula Balcanică pentru Țara Româ-

nească și Transilvania. Acesteia din urmă i se adaugă mai tîrziu și influența apuseană. În Moldova vom constata și influențe slave.

În evoluția artei din Țara Românească profesorul Vătășeanu își menține părerile exprimate în primul volum al „Istoriei artei feudale în Țările Române", în legătură cu răspîndirea stilului triconc în Țara Românească, arătînd că este o evoluție locală la care meșterii olteni și-au dat o contribuție decisivă și nu reprezintă influențe venite din Serbia unde nu se găsesc monumente precursoare. Și în Moldova s-a răspîndit triconcul, însă s-a elaborat și un sistem de boltire specific moldovenesc pe care autorul îl consideră derivat direct din tradiția locală a arhitecturii din lemn, a sistemului de acoperiș piramidal cu grătare de grinzi. Se produce astfel o restrîngere a luminii bolții și o ridicare treptată, punctele de sprijin fiind răspîndite în mai multe direcții.

Perioadei de apogeu a feudalismului îi corespunde o artă cu un conținut închegat, cu formulări mai omogene deși conflictul dintre biserică și raționalismul laic al orășenilor a frînat adesea evoluția.

În Apus în această etapă se ajunge la o rezolvare integrală a problemelor de construcție apărînd un nou stil, goticul cu biserici monumentale.

Apar o serie de clădiri de interes obștesc ca palate comunale, spitale și depozite de mărfuri, și se încheagă planurile orașelor.

Fenomenul artistic ajunge la apogeu în arta feudală cu acest stil, dar reprezintă și o fază de tranzit spre arta renașterii.

Volumul, conceput ca un manual, conține și cîteva pagini de indicații bibliografice, un index topografic al monumentelor, un indice de termeni tehnici și iconografici cu referiri la paginile și ilustrațiile unde se aplică termenul, o listă cu nume de artiști și meșteri și o listă a ilustrațiilor.

Autorul face și o prefață în care explică problemele dezvoltate în acest volum și criteriile de întocmire, mulțumind totodată celor care au contribuit la îmbunătățirea manuscrisului. Pentru cei care studiază istoria artelor, manualul este un sprijin prețios.

A. Morar

N. GRIGORAȘ și I. CAPROȘU: *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova*, Editura meridiane, Buc., 1968, 70 p. + 72 ilustrații.

Pentru evoluția artei și arhitecturii moldovenești, vechile biserici și mănăstiri construite pînă la jumătatea sec. al XV-lea, în perioada de formare și consolidare a statului feudal, prezintă o importanță deosebită. Fără să fi fost neglijate de cercetători, aceste edificii, cu mici excepții, sînt astăzi mai puțin cunoscute. Situația se datorează, în cazul multora dintre ele, stării în care acestea s-au păstrat. In timp ce unele sînt complet dispărute, altele s-au păstrat doar sub formă de ruine. De asemenea, o parte au fost reconstruite sau înlocuite cu altele. Puține sînt acelea care s-au conservat în forma inițială sau cu modificări neesențiale.

Cercetătorii N. Grigoraș și I. Caproșu pun la îndemîna cititorilor o lucrare de ansamblu privitoare la vechile ctitorii moldovenești. Sînt tratate, în cele patru capitole ale lucrării, bisericile și mănăstirile vechi care s-au păstrat pînă astăzi (biserica de lemn de la Putna, biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, biserica Sf. Treime din Siret, biserica din Lujeni), bisericile și mănăstirile vechi astăzi ruinate, reconstruite sau înlocuite cu altele (biserica veche a mănăstirii Neamț, mănăstirea Sf. Nicolae din Poiană, vechea mănăstire a Moldoviței și a Humorului, mănăstirea Bistrița), apoi vechile biserici și mănăstiri catolice (catedrala episcopiei romano-catolice din Baia, biserica romano-catolică din Siret etc.) și, în sfîrșit, ctitoriile dispărute, despre care astăzi nu avem decît mențiuni documentare.